

Unpung to cut

Synglip k Synglip

1905

891.99

S-66

13 АПР 2007

15-1492

19 JUL 1981

891.99

13 APR 2011

10/

S-66

ՀԱՀԱՆ ՏԻՐԱՑԵԱՆ

uy

ՄՏՔԵՐ ԵՒ ՄՏՔԵՐ

№ 1

1007
322336
unib. 17.285

Համբար
Մի երազ
Մի հոգու անհանգիստ
Անցորդի լույս

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Էլեկտրոնային «ՀԵՐՄԷՍ» ընկ., Մադարևան փ.15.

1905

(104)

23 JUL 2013

ՄԱՐԿԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԵՄԵՐԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԵՄԵՐԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՄԱՐՈՅՐԸ

Նա կոչւում էր Աղբիւր:

Եւ քանի դեռ չէր ճանաչում նա մարդ արարածը, նրա աչքերը ցոլում էին ինչպէս աղբիւրի վճիտ ջուրը՝ հազարաւոր փայլուն ու ջինջ ճառագայթներ արձակելով:

Օ՛, որքան յստակ էր նա. որպիսի անմեղութիւն էր արտայայտում նրա ամեն մի շարժումը: Եւ երբ ժպտում էր նա քանալով վարդագոյն շրթունքները, երևում էին նրա երկու շարք մարդարտանման մանր ատամները, որոնց սպիտակ փայլը երկու շրթունքների մէջ, պատկերացնում էին ամենագեղեցիկ և անմեկին ստեղծագործութիւնը:

Որքան հրճւում էր իմ հոգին, ամեն անգամ երբ տեսնում էի նրան:

Ու մըմնջում էի.

«Աղբիւր, երջանիկ է այն մարդը, ով կ'արժանանայ ըմպելու քո անմահական նեկտարը, սէրը»:

Սէր. արդեօք այն սէրը, որ տեսնում է մարդ ամեն քայլափոխին, որը հանդարտւում է կրքերի յագուրդով, թէ՛ այն ոռմանների իդէալական սէրը, լի

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 23 февраля 1905 г.

տանջանքներով, յուզումներով և այն էլ անվերջ, ան-
վերջ...

«Վայ քեզ Աղբիւր, եթէ կուլ կըգնաս կողիտ սի-
րոյ...»

Որքան կողիտ է մարդը և իւր սէրը:

Եւ միթէ այդ աստուածային ստեղծագործութիւնը
յատկացած է տղամարդ էակին:

Զարհուրելի է:

Բայց չէ՞ որ ես ևս մի տղամարդ եմ:

Եւ Աղբիւրը վրդովում էր իմ հանգիստը, իր մըշ-
տավառ կայտառութեամբ ու զւարթութեամբ:

Ինչո՞ւ նա ուրախ է և ես տխուր. նա փայլում է
պայծառ արեգակի նման, իսկ իմ հոգին մռայլ է ու
խաւար:

Պակասում է նրան կենսատու լոյսը և այդ լոյսն
է Աղբիւրը:

Երբ նրա աչքերը—թէև անտարբեր—ուղղւում
էին իմ վրայ, ես կերպարանափոխւում էի և կնճիռ-
ները անհետանում էին ճակատիցս. զգում էի, որ եր-
ջանիկ եմ:

Բայց ինչո՞ւ նրա ակնարկը անտարբեր էր:

Փայլուն, խայթող, գրաւիչ բայց անտարբեր:

Ինչո՞ւ նա չէր բաժանում իմ զգացումները: Ին-
չո՞ւ չէր տանջւում ինձ նման և ինչո՞ւ իմ աչքերի ա-
ռաջ չէին խոհարհւում նրա ծով աչքերը:

Որքան էզօխտ ու տխմար եմ ես:

Կորչի նրա ուրախութիւնը, մարի նրա աչքերի
կայծը, տանջւի հոգեպէս, որ հրճւի իմ եսը:

Ահա այս եմ ես,

Ահա այս է տղամարդ սեռի մեծ մասը:

Եւ սակայն թւում էր ինձ, թէ սիրում էի նրան:
Իմ ամբողջ մտածութիւնը նրա շուրջն էր: Ամեն
մի կնոջ մէջ նրան էի որոնում: Նա էր գրաւում
միտքս արթուն ժամանակ և նա էր, որ քնոյ մէջ օրօ-
րում էր ինձ իր ժպտացող աչքերով և այդ՝ ամբողջ
գիշերներ:

«Աղբիւր, այրւում եմ»:

Նա ինձ չէր լսում, նա հեռու էր, անհաղորդ իմ
տանջանքներին ու հեռու վրդովող մտքերից, հանգիստ
օրօրւում էր քնոյ գրկում:

Հոգիս հիւանդ է:

Ես սիրում եմ. սիրում եմ նրան կողիտ սիրով:

Ես կամենում եմ որ նա սիրէ ինձ: Ես կամենում
եմ, որ իմ տանջանքներից նա էլ ստանայ իր բաժի-
նը:

Եւ հետեւում եմ նրան չարագուշակ ստեղծի նման,
իսկ նա միշտ անմեղ, միշտ յստակ, գէպի ինձ է ուղ-
ղւում իւր վճիռ հայեացքը ու վայրկենապէս չքանում
են իմ գլխից վատ մտքերը, և ես բռնակալ ինստիկտ-
ներով տոգորւած մի տղամարդ, դառնում եմ հլու,
անզօր այդ թափանցիկ հայեացքի առաջ, ստրկանում
ու չքանում:

Որքան եղկելի եմ ես:

Մի թոյլ, տկար տասնևփեցամեայ երեխայ, կաշ-
կանդում է մեղ, ստրկացնում ու ոչնչացնում:

Ես նրա ստրուկն եմ:

Արդեօք զգո՞ւմ է նա այդ և գիտակցօրէն տան-
ջում է ինձ, թէ՞ զգալով հանդերձ, ծաղրում է իմ սէ-
րը:

Ծանդր, դա սարսափելի է:

Ո՛հ, նա չի կարող այդ աստիճան չարագործ լինել, չէ՞ որ չարագործութիւն է մի մարդկային սիրտ վհատեցնել:

Այդքան անբիծ մի արարած չի կարող չարագործ լինել:

Նա անգիտակից է իմ սիրոյն: Եւ ես ստրուկս, չեմ վստահանում յայտնել նրան գաղտնիքս:

Ես լռում եմ:

Լռում եմ ու տանջւում:

Բայց չափը լցած է: Սիրտս կարծես մամուլի տակ դրւած ճնշւում է, ուռչում և պատրաստւում է պայթել...

Ա՛խ երանի էր պայթէր, վերջ տալու համար իմ տանջանքներին:

Ի՛նչ քաղցր, բայց սարսափելի են այդ տանջանքները:

Անցաւ դարձեալ մի օր:

Ես վճռեցի յայտնել նրան իմ սէրը:

Մենք ընթանում ենք պարտիզի ստեբաւոր վայրերում:

Երեկոյ է: Ամարային մի լուսնկայ երեկոյ:

Թեթեւ քամին շփում էր ճակատս, կարծես խղճալով ինձ ու կամենալով հանդարտեցնել շփոթւած մըտքերս...

Նա դնում էր կողքովս միշտ ժպտուն ու ուրախ: Նրա շրջազգեստի խշրտոցը սառեցնում էր արիւնըս երակներին մէջ:

Տէր Աստուած, որքան գրաւիչ էր նա:

Եւ յանկարծ պատահաբար, թէ դիտմամբ նրա թիւը սեղմեց թևիս:

Ես սարսուցի:

Զգացի, որ երևան է դալիս կոպիտ սէրը, կիբքն էր գայլի ժանիքներով...

«Աղբիւր... Թանգագին, հրեշտականման էակ...»

Աղբիւրը կանգ առաւ:

Ստրուկը ըմբոստացել էր և սպանում էր ախրով:

Սարսափելի բոպէ, երբ տէրը զգում է վտանդն և վախենում:

Տանջւած ստրուկի ըմբոստութիւնը թէև վայրկեանական, բայց բուռն է:

Նա ամբողջ հոգով ձգտում է քայքայել շղթաները:

Կի՛ն դու, նա թէև ստրուկ, բայց տղամարդ է:

Տղամարդ եմ ես ջլապինա բազուկներով ու կոտորով թեմեր:

Աղբիւրը փորձեց ժպտալ...

Սակայն ժպիտը սառեց շղթաներում...

Նա անշուշտ կարգաց իմ աչքերում իր դատաւիճիւրը:

Աղբիւրը դողում էր ցրտահարի նման:

Ես հրճւում էի, կլանում աչքերով այդ դողողջառն իրանը:

Ես զգում էի, որ թօթափել եմ ստրկութեան շղթան:

Ես տղամարդ էի և կի՛նը խոնարհւում էր իմ առաջ:

Օ՛, ի՛նչ լիտի բաւականութիւն...

«Աղբիւր, դու իմն ես, ես պաշտում եմ քեզ... ամիսներ ամբողջ կրել եմ քո պատկերն իմ հոգում...»

դու պարտաւոր էիր տեսնել այդ... Աղբիւր, ես այրուում եմ... վերջ տուր տանջանքիս: Աղբիւր, քո աչքերը լի են կրակով: Նրանց կայծը ինձ խելագար է դարձրել... Աղբիւր թանգագին, մի համբոյր... առաջին համբոյրը որ քաղում եմ, գուցէ վերջ տայ իմ տանջանքին...

Աղբիւրը փորձեց դիմադրել...

«Երգւում եմ քեզ Ստեղծող Ամենակարող Աստուծով, որ բռնի կըկորցնեմ այդ համբոյրը քո վարդազոյն շրթներէից, եթէ կամովին չես տայ այն՝ իբրեւ գրաւական մեր սիրոյ...

Աղբիւրը ցնցւեց, դողաց և փայլեցին ժպտուն աչքերում, ջինջ մարգարտանման արտասուքներ, ցած գլորւեցին կաթիլ առ կաթիլ, պղտորելով այն մաքուր յատկութիւնը, որ կեանք էր պարգեւել ինձ:

Որքան սարսափելի են կոյսի արտասուքները, որոնք միակ զէնքն են այդ տկար արարածներին...

Բայց և որքան հրապուրիչ են նրանք մարդ-գաղանի համար:

Ես խելագարութեան զէնիտին էի հասել:

Ձղաձիգ ձեռներով բռնեցի նրա դողացող թևերից՝ սեղմեցի կրծքիս այդ քնքոյշ իրանը ու կուրացած՝ հպեցի շրթունքս այն քնքոյշ շրթներին, ծծելով անմահական երկնատուր նեկտարը.

Խեղճ Աղբիւր...

Թուլացած, դիմադրելու անկարող, ճիչը խեղդած կոկորդում, նա հեծկտում էր դառնադի...

Ես չէի տեսնում. ես կուրացել էի:

Ո՛վ թշուառ, անօգնական Աղբիւր:

Երկամր տեւեց այդ բոպէն:

Անշուշտ՝ որովհետեւ իմ շրթները չէին յագեցնում և արիւնս չէր հանդարտւում:

Քայլերի ձայն...

Ես գունատւած ուղղւեցի ու քարշ տւի երկիւղից երեքացող Աղբիւրին, որը առանց զիտակցութեան հետեւեց ինձ:

Դուրս եկանք այգուց...

Ծովի զով քամին հովացրեց այրող ճակատս:

Ես խելագար քայլերով յառաջանում էի, ճնշւած՝ բռնի կորզւած երջանկութեան բռնի տակ:

Աղբիւրը գնում էր կողքովս նոյնպէս երեւուն, բայց ընկճւած, խոնարհած աչքերով...

Լուսինը լանում էր իր լուսով նրա դէմքը:

Նա գունատ էր:

Շրթունքը փակ էին. նա չէր ժպտում:

Աչքերի անկիւններում երևում էին դեռ չընթրացած արտասուքի կաթիլներ...

Այդ կաթիլները վրդովեցին ինձ...

Ես ճնշւեցի մի զարհուրելի մտքից:

Այդ արտասուքի պատճառը ես էի:

Ես ոճրագործ էի...

Ու չքացաւ ժպիտը Աղբիւրի աչքերից: Կորաւ նրա ուրախութիւնը, զուարթ անհոգութիւնը:

Աղբիւրի ծով աչքերը արտասուքի ծով դարձան: Ինչո՞ւ:

Ի՞նչ իրաւունքով խլեցի նրանից հոգու անդորրութիւնը:

Ինչո՞ւ մոլորեցրի այդ յստակ միտքը:

Ինչո՞ւ պղտորեցի թշուառ Աղբիւրի ջինջ ջուրը:

Աւաղ Աղբիւր:

Կորաւ նա ինձ համար... ես ատելի եմ նրան...
 Նա ատում է ինձ:
 Ես չեմ տեսնի նրա աչքերի նախկին պայծառու-
 թիւնը...

Ես զրկեցի նրան այդ պարգևից:
 Կոպիտ, լկտի տղամարդ. էգօիստ Դօն-Ժուան:
 Ես մի լկտի Դօն-Ժուան եմ:

Մ Ի Ե Ր Ա Ձ

Կեանք.

Կրքեր յուզող, հոգին ալէկոծող կեանք. ահա նրա
 որոնածը:

Անարատ, բոցավառ զգացմունքներով տոգորւած,
 կեանք չըճաշակած տղամարդ...

Այս էր նրա ցանկութիւնը:

Բոլոր մարդիկ երևում էին նրան թոյլ, անզգայ...

Գնայուն մեռեալներ...

Այն չեն, ինչի ու ձգտում է նա իր ամբողջ
 էութեամբ. ամենքը մարած աչքերով. սառն, յոգնա-
 ծութեան դրոշմով...

Թոյլ հոգեպէս և ֆիզիքապէս...

Ամենքն էլ յագեցած... Ժամանակից վաղ հասունա-
 ցած, կորացած մէջքերով և դանդաղ ու յոյլ շարժում-
 ներով... և դա արբուն հասակ մտնող երիտասարդից,
 մինչև քառասուն տարում արդէն զառամեալ ծերունու
 ապաւորութիւն թողնող տղամարդը...

Ուրեմն ո՛ւր որոնէ յստակ և մաքուր կիներ իր
 զգացմունքներին պատասխանող մի...

Մի տղամարդ... տղամարդի բոլոր յատկութիւն-
 ներով...

Ո՞ւր...

Օրօրոցում...

Օրօրոցից հսկել և թոյլ չտալ նրան գլորել այն հոսանքի մէջ, ուր մարդիկ կարճ ժամանակում սովորում են կեանքը ճաշակելու արուեստը և շատ կարճ ժամանակումն էլ հիասթափւում...

Բայց դա էլ ունի իր արգելքները...

«Մինչև խոտը բուսնի... առակը մի փոքր հնացել է»:

Այդ է ասում բանաստեղծներից ամենահսկան... Շէքսպիրը...

Ուրեմն ո՞ւր որոնել...

Նա կեանք է ուզում, շնչել է ուզում. նա ոգևորւում է մոլանների քարոզած սիրով...

Հոգին պատրաստ է փարելու մի սիրելի արարածի...

Բայց երկիւղ է կրում, որ իւր ընկերուհիներից շատերի նման հիասթափւի...

Հիասթափութիւնը սարսափելի է...

Անծանօթ մի երկիր... մի երեւելայական դրախտ, որին տիրապետել ձգտում է ամբողջ աշխարհը...

Եւ յանկարծ...

Դժողք ու քաճա...

Այդ է աշխարհը...

Նա զգում է և տեսնում. նա պարզ կերպով նշկատում է, որ միշտ ու միշտ զոհաբերութիւն կատարողը եղել է կինը...

Բայց նա չի կամենում, ուզում է մի նոր դարաշրջան ստեղծել... ուզում է վերափոխել բարքերը և մարդկանց բնազդները արմատախիլ անել...

Ինչո՞ւ կինը, որ բռնակալ է սիրոյ մէջ, որ ինքն-իշխան տիրապետողն է տղամարդ արարածին, որ կարող է մինչև խելագարութիւն, մինչև նոյն իսկ ինքնասպանութեան հասցնել նրան միմիայն մերժելով— այնուամենայնիւ զոհում է իրան տղամարդին:

Մաքուր և անարատ կին, փչացած և յագեցած տղամարդ...

Միշտ և միշտ...

Բայց նա հպարտ է, երգւել է կուլ չըգնալ ընդհանուր օրէնքի ոյժ ստացած աշխարհային կանոններին...

Նա զգում է, որ ինքը բարձր է շնորհքով, գեղեցկութեամբ, զգացմունքների գեղունութեամբ և պէսպիսութեամբ...

Տղամարդը չնչին է. հլու և ստրուկ, ոտքերի տակ սողացող զարշի գեղուն, քանի դեռ չէ տիրապետել գեղեցկութեամբ և շնորհքով լի էակին, իսկ այնուհետև բռնակալ...

Նզովք...

Ինչո՞ւ չը ջախջախել այդ մարդկային օձերի գանգերը, մինչ նրանք ստորաքարշ սողում են գետնի վրայ...

Դրաւիչ է կինը, երգում են նրա համար զոհել պատիւ, հարստութիւն, կեանք, պատկերացնում են իրանցից հերոսներ և հսկաներ, անձնագոհ բարեկամներ, լիզում են նրա ոտքերի փոշին... Բայց ինչո՞ւ այդ ամենքը ցնդում և մի երկվայրկեանում երբ...

Երբ ամենայն ինչ կատարեալ է լինում...

Ահա այս էր ուզում լուծել նա և չէր կարողանում: Նա զարգացած էր և դաստիարակւած... Նա

ուսանել էր փիլիսոփայութիւն, տրամաբանութիւն:
Փիլիսոփայ և տրամաբան կ'իւն... ահա մի առեղծ-
ուած, որի լուծումը աշխարհաբանութեան մէջ է, որը...
Որը դեռ չէր սովորել...

Նա որոնում էր իր նմանը... նոյնքան յստակ ու
անարատ, նոյնքան լի կրքով, չ'սպառուած ոյժերով,
որը կարող լինէր կլանել իրան և իր ամբողջ էութիւ-
նը...

Բայց չէր գտնում...

Օրերը բարդւում էին օրերի վրայ, դառնում էին
շաբաթներ, ամիսներ ու տարիներ և սահում էին նոյ-
նութեամբ, առանց նրա առաջ բերելու, փչացած բար-
քերից զերծ մնացած մի երիտասարդ...

Բայց նա միշտ որոնում էր... որոնում մինչև որ...

Մինչև որ մի օր դիտեց դէմքը հայելու մէջ...

Կնճիռներ...

Ո՛չ, այդ անկարելի է...

Դժբախտաբար կարելի է... հայելին է այդ վկա-
յում...

Թշուառ...

Նա սկսում է գահավէժ քայլերով իջնել կեանքի
սանդուխից դէպի ցած... այնտեղ ուր ամեն մի կին
տեսնում է մի վիհ և որից սարսափում է աւելի քան
մահից...

Մահը գեղեցիկ և մատաղ դէմքի վրայ, ճմլում է
մարդկանց սիրտը...

Այդ էլ մի մխիթարութիւն է... բայց այժմ...

Այժմ նա սկսում է համոզւել, որ այնուամենայ-
նիւ զոհողը պէտք է լինի կինը...

Աշխարհի ստեղծած օրէնքների յիմար դասակար-
գութիւն...

Բայց այդ այդպէս է... ճմարտութիւնը երևում է
նրա աչքերին իր սառն պատկերով...

Նա սարսափում է:

Նա պատրաստւում է զոհել իրան...

Փառք Աստուծոյ...

Բայց ամսո՞ս...

Նրան որոնող չկայ...

Պառաւած աղջիկ... Թէև զարգացած, Թէև փիլի-
սոփայ և տրամաբան, բայց չի որոնւում...

Տղամարդը կամենում է միշտ Թարմը, ջահելը,
սիրունը...

Իսկ նա՞...

Աւանդ...

Կեանք...

Կրքեր յուզող, հոգին ալէկոծող կեանք, այս էր
նրա որոնածը...

Անարատ, բոցավառ զգացմունքներով տոգորւած,
կեանք չ'ճաշակած տղամարդ, այս էր նրա ցանկացա-
ծը...

Բայց... դա...

Երազ էր...

ՌՐԻ մագիլնները աւելի ևս սուր են քան ամենասուր
պղպղատեայ սլաքները:

Սիրտը դողդողում է թոյլ, ուժասպառ, ինչպէս
բազէի ձեռին ընկած դեղձանիկը:

Ճիւստի մագիլները սեղծում են նրան և ճնշում
և տանջում և գալարում:

Կաթիլ առ կաթիլ հոսում է նրանից կարմիր արիւնը, իսկ նա այնուամենայիւ հաճութեամբ ենթարկւում է նրան, իր քնքոյշ նեարդերով դառնում է այդ ճիւղի սարուկը...

Ստորուկ առանց կամքի, առանց դատողութեան:

Այ թէ ինչու նա կկանու՞մ է մարդկային սիրտը լիովին, որովհետև ոչնչացնում է ամեն մի դատողութիւն... բայց... գուցէ չէր սիրում:

Գուցէ նրա միաքը, նրա գոյութիւնը դեռ շատ հեռու էր այդ զգացմունքին հնթարկուելու մտքից...

Ուրեմն ինչո՞ւ էր նա այնքան մտախոհ... ինչո՞ւ
նրա ակնարկը, հոգեկան յուզմունքները արտայայտու-
թյուն էր:

Այս աշդ ակնարկը:

Ամեն անգամ ես աշխատում էի որսալ այդ սկզբնականներից դեժ մինչև... դեժ մի անգամ: Երբեք չէի:

Մեր արտառուքը դպձն արտառուք...
 Տղան: Մայրաքաղաքում զարկերակ, բարձր ծախքով
 աշխատեմ: Կարճես կարճ ժամանակով տանում են
 կտրոնգ են ևն ևն ևն ևն գաղափարներս:

Սև իւրաքանչիւր անգամ արթնանում էի արու-
 ւումները, աչքս յառած պատշգամբին, լի նոր յոյսերով,
 լի նոր երազներով, կազդուրած հոգիս՝ կրկու համար

Պոյն վիշտը, որին ես համարեմ ընտելացել էի և թւում էր թէ առանց դրան ես չէի ապրի և ոչ իսկ մի երկ-
վայրկեան:

Դա արքայ վերջուն է:

Պօէտների գրչի աղբիւրը և ներշնչողը:

Եւ ինչո՞ւ այդ սպասողական դրութիւնը իր դառ-
նութեան հետ քաղցր է, անչափ քաղցր... տանջող
քայց քաղցր, ինչպէս սիրելիի ձեռքից անդգուշաբար
ստացուած դաշտինի վէքքի կսկիծը:

Կակժուժ էր սիրտս, բայց սփռվելում, որովհետև
զա պատճառում էր նա, պատշգամբի աղաւնին, մա-
քուր և սպիտակ աղաւնին:

Սղապահի:

Թուչունների մէջ անմեղութեան տիպարը, իսկ
 Կանանց մէջ ամենալատակր:

Այդպէս էր թւում նա ինձ:

Այդպէս էր նա անդռւշտ:

Այդ պայծառ և հպարտ ճակատը, աչքերի մեղմ հայեացքը, նրա ձեւերը, շարժումները, նրա գոյութեան մինչև ամենափոքր մասնիկը պատկերացնում էին յետ-տակութիւն, ձիւնի և ագամանցի անխարդախ յատ-կութիւնը:

၆- က မိသားစုကြီး၊ ခုနစ် နှစ်အသက်က မိသားစု

[illegible]

Քիմիական և Գնահանող, Քիմ. անդիտանիկոց և Գնա:

Դիմ սիրտը կամենում է տանջվել զաղտանի, աչքերս

կամենում են դիտել նրան շարունակ, առանց նկատ-
ւելու նրանից:

Դրանում է կայանում իսկական սիրոյ հմայքը:
Այդ է սիրային քաղցր և թունաւոր ասնջանքը, ան-
գնահատելի և ցանկալի տանջանքը:

Ես յափշտակութեան գազաթնակէտին եմ հասել:
Նա նայեց ինձ.

Օ՛, որպիսի հայեացք, այդպիսի հայեացք չէ ու-
նեցել ոչ մի կին:

Նրա ակնարկը ծակեց իմ սիրտը:

Նա թափանցեց հոգւոյս խորքը, կարծես կամե-
նալով կարգաւ ամեն ինչ:

Եւ թւեց թէ կարդաց:

Նրա աչքերը խօսում էին ինձ հետ պարզ, հաս-
կանալի կերպով:

Որքան արհամարհանք, որքան յանդիմանութիւն
էին թագնուած նրանց մէջ:

«Ինչո՞ւ ես վրդովում իմ հանգիստը, տղամարդ:
Ես խոյս եմ տալիս հոգեկան յուզումներից և աւելի ևս
այն ժամանակ երբ այդ գալիս է ձեզանից: Թող ինձ
հանգիստ... Ես մատաղահաս եմ, բայց կրել եմ յու-
զումներ, տանջանք ու վիշտ, անց եմ կացրել անքուն
գիշերներ և թափել արտասուք: Իմ ականջները լսել
են ամենաջերմ մրմունջներ, այնքան շոյիչ, այնքան
փափայլիչ... Լսել եմ յաւիտենական հաւատարմութեան
մասին խօսքեր, որոնց չի արտասանել ամենաճարտա-
սան լեզուն իսկ: Թող ինձ հանգիստ:

«Ես ջախջախուած եմ... սիրտս խորտակուած...
դաւաճան տղամարդը ճնշեց նրան և մեռցրեց:

«Մարել է կայծը աչքերիս, կրակը սրտիս, մարել
է կրակը իմ ամբողջ գոյութեան մէջ: Թող ինձ հան-
գիստ»:

Եւ հանդարտ առանց շշուկի նա դարձաւ և անհ-
քեութացաւ աչքիցս:

Երկամբ, անթարթ նայում էի դէպի այն կողմը,
որտեղից անհետացաւ նա... հոգիս ուզում էր դուրս
թռչել...

Միթէ չէր վերադառնալու:

Ես պատրաստ էի գոռալ բոլոր աղիքներով:

Ես պատրաստ էի գլխիվայր նետուել փողոց պա-
տուհանիցս:

Ինչէր պատրաստ էի տալու, միայն թէ կրկին
տեսնէի նրա հայեացքը:

Ո՛չ:

Նա չը վերադարձաւ:

Օրեր անցան. ծանր, տանջանքով լի օրեր:

Ես նրան չը տեսայ կրկին անգամ:

Մարդկային ձեռքը քայքայել էր նրան:

Ես անէծք կարդացի ինչպէս մի գոհնիկ, անիծեցի
քնութիւնը, ճակատագիրը. ամբողջ աշխարհը, ինքս
ինձ...

Բայց նրան...

Ես պաշտեցի նրան:

Ես պաշտում եմ նրան և տանջւում եմ լճու,
լալիս լճու:

Իմ աչքերի առաջ շարունակ ցլոււմ է նրա հայ-
եացքը:

Ա՛խ այդ հայեացքը...

Առաջին և վերջին անգամ տեսայ այն վերջին օրը:

ԱՆՅՈՐԴԻ ՅՈՅՍՐ

Աւագուտ անծայր, երկար ուղիով, գնում էր անցորդն ծանր քայլերով... քրտնաթոր ճակատն թեքով սրբելով, նա ախ էր քաշում, հառաչ արձակում, բայց կանգ չէր առնում. ու լճու, մտախոհ շարունակում էր նա ճանապարհը, սաստիկ նեղուելով այն ծանր բռնից, որ նա տանում էր ուսերի վրայ:

Խեղճ թշուառ անցորդ... ցաւալի վիճակ... նա խոստացել է տանել այդ բեռը, երդում էր արել ամենքի առաջ, որ այդ յոգնատանջ ու անծայր ուղին պէտք է անցկենայ շալակած ուսին այդ ծանրութիւնը, որը առաջուց թւում էր նրան թեթեւ ու չնչին: Բայց այն ժամանակ կորովի էր նա, ունէր կրծքում ոյժ և ոյժ թեւերում... նրան թւում էր ոչ թէ այդ ուղին, այլ երկբազնդի ամբողջ շրջանը նա կը կատարէր առանց յոգնելու, առանց տրտունջի, առանց վշտերի, առանց հառաչի, բայց այժմ... աւաղ... նա սխալուած է... նա պարզ տեսնում էր, որ ծանր բեռը ճնշում է նրան... ճնշում է նրան այն աստիճանի, որ նա պատրաստ է գետին գլորել, ոտքով տրորել և ամբողջ հոգու մաղձը դուրս թափել... բայց ոչ... չի կարող... և կարծես մի ձայն խիստ, չարագուշակ, գոռում է, ճշում, տարափ է

տեղում և մի վայրկեանում նա կրկին ընկճուած, կըրկին տանջուած, շարունակում է իր ճանապարհը, անէծք կարդալով ճակատագրին...

Գնում է անցորդն... ու պարզ լսում է. սոսկալի խօսքեր, որոնք սլաքի նման ծակում են տանջուած սիրտը:

«Իրաւունք չունես դատապարտուած մարդ, դու «պարտաւոր ես տանել այդ բեռը... դու չես միակը... «ստեղծագործութեան առաջին օրից քո նախահայրը «տարաւ այդ բեռը... նա էլ տանջուեց, նա էլ քեզ նը- «ման անէծք արձակեց, ողբաց, արտասուեց, բայց չը- «յանդգնեց թօթափել բեռը: Առաջին մարդուց մինչև վերջինին այդ է վիճակուած, բայց թէ քո բեռը ուժի- «ցըդ բարձր է, դրանում միայն դու ես յանցաւոր. ա- «նիծիր դու քեզ, այրւիր, տանջուիր, բայց գնա յա- «ռաջ... քրտինքը ճակտիդ, արցունքն աչքերիդ, թա- «ւիծը սրտումդ, մըրկած հոգով գնա ու գնա և մի տըր- «տընջա»:

Եւ գնում էր նա, գնում էր յառաջ, բայց ոչ անտրտունջ:

Ախ թշուառ անցորդ, այլ ևս ոյժ չունի. թոյլ սը- ռունքները դաւաճանում են. գարշապարները երկար ուղիից թէև կոշտացած, բայց դարհուրելի ցաւ են պատճառում, ոտքի մատերը արիւնոտել են, ուսի թի- ակը բռնից կորացած, հոգս ու տանջանքից դէմքը կնճոռտած, ճակատն խորշումած, աչքերն արիւնոտ նա ընկաւ գետին. բայց սարսափը, թէ մի այլ զգացմունք, ստիպեց նրան ուժասպառ ձեռքով պահել իր բեռը:

Նա ծոռակ է չորել:

Բայց չարագուշակ շշուկը, նման մահացու շնչի գոռում է նրան:

«Գնա և գնա»:

Անցորդը վերջին ոյժը հաւաքած, մարդկային կամքից բարձր մի կամքով հրամայում է ամբողջ էութեան լուռ հնազանդուել գատող ուղեղի թելադրութեան:

«Գնա և գնա»:

Գնում է գնում, անվերջ ու անծայր երկար ուղիով:

Յուսահատութիւնն ուտում է նրան, լափում է նրա ողջ էութիւնը, դատողութիւնը տեղի է տալիս մի այլ բնագոյի... Նա պատրաստում է վերջ տալ իր կեանքին:

«Անէ՛ծք քեզ երկինք, որ ստեղծեցիր աշխարհն ու «մարդիկ, ծնունդն ու մահը, կեանքի հմայքը, վիշտն «ու տանջանքը: Հրապուրանքի բողով սքողում զընդունք է կեանքը... անէ՛ծք քեզ երկինք, երիցս անէ՛ծք «ճակատագրին, որ վիճակեց ինձ ծանրագոյն խաչը... «անէ՛ծք երջանիկ, ոչ դժգոհ մարդկանց, որոնք ծաղաբում են մեզ, թշուառական արարածներին, անէ՛ծք, «բիւր անէ՛ծք մարդկային սեռին, անէ՛ծք աստղերին, «արև ու լուսինն ու տիեզերքի սքանչելիքին անէ՛ծք ու «նզովք»:

Անգիտակցաբար ջլածիկ ձեռքը սեղմում էր բռին... մի թոյլ ու անզօր հեծկլտանք լսեց... մարդկային կեանքն էր այդպէս թառանչում, այն կեանքը՝ որին նա շղթայած էր:

Նա ուշքի եկաւ. հանեց գրպանից սրածայր դաշոյն, զրկեց իր սրտին և...

Տեսաւ հեռուից, մշուշի միջին մի փալիլուն տեսիլք... Նա գեղեցիկ էր, աւելի սիրուն քան ծառն ու ծաղիկ, քան յստակ ձիւնը աւելի ճերմակ և աւելի ջինջ, քան ջինջ վտակը, դէմքը արեգակ, աչքերը աստղեր... յոնքը ծիածան, շրթները աղբիւր անգին նեկտարի ու մանրագորի:

Հոգեզմայլ վայրկեան... անցորդի մարմնից մի սառսուր անցաւ, մոռացաւ ռիւր, բիւր անէ՛ծքները, մոռացաւ վիշտը, յոգնածութիւնը. մոռացաւ թշուառ տարաբախտ կեանքի անհուն տանջանքը... մոռացաւ բեռան ճընշող կշիռը... աչքերից փայլակ, կայծակ շողացին...

«Ով թշուառ անցորդ»

Օ՜ անմահ Աստուած, այդ քնքոյշ ձայնը, աւելի քնքոյշ, աւելի յուզիչ, քան ամենանուրբ քնարի ձայնը ծակեց իր սիրտը...

«Անցորդ, խղճում եմ թշուառ վիճակիդ, դու ճընշուած ես, կեանքդ քայքայուած, եկ իմ յետևից, «ուղին երկար է և դու միայնակ, բեռը քո ուսին, չես «րող հասնել մինչ նրա ծայրը... եկ իմ յետևից... ես «եմ քո կեանքի կէտ նպատակը, քո իղէալը. ես այդ «կարդում եմ քո աչքերի մէջ, քո գոյութեան մէջ... «իմ տեսքը անցորդ վերափոխեց քեզ, ոյժդ յետ եկաւ, «կորովի դարձար. թէ չես վախենում իմ հուր աչքերից, «թունաւոր շնչից, եկ իմ յետևից... կեանքն աննպատակ, ունայն է, չնչին և տաժանելի... չունես քո մէջ «ոյժ, բարձր վեհ գործեր իրագործելու, չունես քո «մէջ ոյժ թշուառ մարդկութեան մի օգուտ տալու, «բայց ունես դու ոյժ ինձ հետեւելու, գէթ ունեցիր ոյժ «բեռը քարշ տալու... Ես խղճում եմ քեզ և կամենում

«եմ թեթևացնել քեզ համար ուղին... եկ իմ յետևից»:

Գնաց գեղանին: Նո՛ւրբ, սքանչելի, մարմարիո-
նից ճերմակ սրունքը խլում էր խեղճի ճնշուած կըրծ-
քից, աղեխարշ հառաչ... սիրտը ահոելի ելևէջ անում,
բայց յոգնածութեան նշոյլը անգամ չկար նրանում:
Նոր մարդ էր դարձել, թարմացած ոյժով նա հետևում
էր այդ սքանչելի տեսիլքի հետքին:

«Կանգ առ աննման. թոյլ տուր զմայլուն գեղա-
նի տեսքովդ, թոյլ տուր այրել ջո ջերմ կրակով,
«թոյլ տուր արբենալ ըո էութեամբը»:

Տեսիլքը գնում ու խոյս է տալիս. միայն երբեմն
մագնիս աչքերը յետ է դարձնում և խրախուսում:

Տարաբաղդ անցորդ. կրկնակի ուժով առաջ է
գնում, սակայն չի հասնում... աղաչում, լալիս, կուրծ-
քը պատառում, բայց և չի հասնում:

«Կանգ առ, օ կանգ առ ով աստուածային դու
չքնաղ էակ»:

Եւ նա կանգ առաւ:

«Ինչ ես կամենում տարաբախտ անցորդ... չէ՞ որ
«մարդ ես դու. դու կամենում ես արբել հմայքովս, իսկ
Իեսոյ... յետոյ դու կըկորցնես ոյժդ, կորովդ. դու կ'ու-
«րեւ երկինք, հեռուն հորիզոն... ծայրը չես գտնի...
«Ի՞նչն է ստիպում քեզ՝ ապրել կրկին... պողպատ դա-
«շոյնը շոյում էր ձեռքիդ և դու կամեցար վերջ տալ
«քո կեանքին... ես փրկեցի քեզ... բաւականացիր քեզ
«ընկած բաժնով և հետևիր ինձ... մի գուցէ մի օր...»

Չը վերջացրեց, դարձրեց երեսը առաջ սլացաւ:
Կոյսը անցորդի գէժքին լոյս տըւեց, լոյս տուեց կեան-

քին, ոյժ տուեց մարմնին կորով՝ սրունքին և նա-
հետեւեց...

«Մի գուցէ մի օր...»

Աւաղմտ, անծայր, երկար ուղիով գնում է ան-
ցորդն, բայց ոչ յուսահատ. նա ակ չի քաշում, նա
հետևում է չքնաղ տեսիլքին:

Դա իդէալն է...

«Մի գուցէ մի օր...»

Այո, ո՛վ գիտէ:

* * *

Այո. ո՛վ գիտէ:

Ո՞վ գիտէ կեանքը, փութորկները, կեանքի
պայքարը: Ո՞վ գիտէ հոգու վառ զմայլանքը և խոր
վշտերը, ո՛վ գիտէ սրտի ելևէջները և փոփոխական
դարձացքները... այո, ո՛վ գիտէ:

Կեանքը այդպէս է... գեղանի չքնաղ այն արա-
րածը գերեց անցորդի հոգին ու միտքը... նա չէր
մտածում գալիքի մասին... մի ոյժ մղում էր կրկնակի
ուժով նրան դէպ յառաջ և նա ձգտում էր հասնելու
նրան:

Դէմքը փայլում էր արևի նման... յոյսի շողբերով
վառվում էր գէժքը... նրան թւում էր թէ ինքն հսկայ
էր, վիթխարի հսկայ... նրան թւում էր թէ շատ հեշտու-
թեամբ կը ծակեր լեռը, կանցնէր հեղեղի, փոթորկի
միջից, թէ կը պատառէր լափող հրդէհը, միայն թէ
հասնէր չքնաղ էակին:

Եւ նա գնում էր, այրում տոչորում, բայց և
չէր հասնում... Չէր յուսահատում... նրա մէջ մի
ձայն շշնջում էր միշտ:

«Գնահ, նա քոնն է:»

Դա թշուառ սիրտն էր:

Մսի մի զանգւած արիւնով լեցուն, բայց և որքան բարդ... որքան յուզումներ, որքան և կրքեր:

Սիրտը տանջանքի համար է տշուած... առանց այդ սրտի, մարդը ոչինչ է... առանց տանջանքի կեանքը աննշան...

Տարարանդտ անցորդ, դու երջանի՞կ ես... քիրտը ձակատիտ, շունչըդ կտրատուած, կուրծքըդ պատառուած. երջանի՞կ ես դու... տանջանքի բով ես ով մարդ-կային կեանք:

Ունայնութիւն ես և ոչնչութիւն:

Գնա և գնա:

Ջրնաղ դիցունէի թշուառ անցորդին... դու այդ զգում ես... քեզ քաջ յայտնի է աչքերիդ թոյնը և ձգող ոյժը... դու շատ լաւ գիտես թէ ինչպէս ձմրում, ոչնչացնում ես մարդկային սիրտը և նա փոխանակ նզովելու քեզ, օրհնանքի տարափ է տեղում գլխիդ... պատրաստ է զոհուել, գլուխը գնել ուղիի վրայ, թոյլ տալ ոտքերիդ տրորել նրան...

Ինչո՞ւ չես թոյլ տայ, որ նա մօտիկից զմայլի բեզնով... քո դէմքը հեռուից թէև մշուշում շողք է արծակում. ինչո՞ւ չես ուզում, որ դիտէ մօտից, կուրանայ աչքը, պատառուի սիրտը... իսկ այնուհետև, թէև կուրացած, թէև ջախջախուած, բայց երջանիկ է, ևս աւելի քան արքաները, քան մեծ մարդիկը:

Գնում էր շողքը անծայր ուղիով... նա զլանում է ակնարկը նոյն իսկ, նա խոյս է տալիս և հէզ անցորդը արհամարհում է իր ոյժը կամքի, ինքն իրա

աչքին թոււմ է վատթար, թոււմ է չնչին, թոււմ փոքրօրի...

Մի՞թէ չի հասնի:

Կրկրապատկում է դողդոջ քայլերը, ամբողջ թոքերով հևում է հևում և առաջ վազում:

Որքան վեհ է նա իր թշուառութեան, հեզ դրութեան մէջ, որքան բարձր է նա իր ուժեղ կամքի և ազնիւ ձգտման և այդ ձգտումը կատար հանելու բուն իղձի համար: Բայց որքան նուաստ, որքան չնչին է, աւելի չնչին քան գետնի փոշին, համեմատելով չքնաղ էակի, իդէալի հետ:

Այո, բարձր է նա, քանի որ ինքը ձգտում է նրան: Ահա կարծես թէ մշուշը քիչ քիչ հեռուն փարատում և աստուածային գեղ կազմութիւնը ամբողջ երևում, այրում է թշուառ անցորդի հոգին...

Մի՞թէ իսկապէս այդ գէմքի ցոլքը կուրացնում է քո յետակ աչքը... Մի՞թէ իսկապէս քո թշուառ սիրտը ջանք գործ կը դնէ դուրս գալ պատեանից և ընկնել գետին և հոգեւորքի ջլածիզ շարժմամբ դառնալ մտակոյտ...

Այո, ո՞վ անցորդ... այո, կըհալուես նրա լոյս դէմքի ճառագայթներում...

Բայց թէկուզ հալուի՜ յառաջ է դնում... վաղուց է արդէն ինչ ծանր բեռը չի ճնշում ուսը... Նա մոռացել է: Նրա հայեացքը, ոյժն ու կորովը կենդրոնացել է դէպի նա միայն...

Մտածութիւնը, մարդկային խելքը, հոգու թըրթիւրը և նեարդերի մէջ մի շարժումը, նրան է, նրան միայն պատկանում:

Ամբողջ աշխարհը, սուրբ բնութիւնը, նրա ստեղ-

ծած սքանչելիքը, կանաչ դաշտերը, ձիւնապատ լեռը, ալիկոծ ծովը, որոտն ու կայծակն իրանց վհուկթեամբ նսեմանում են այն իդէալի, այն աստուածային էակի առաջ:

Ամեն ինչ նա է... նա է խաւարը, նա է և լոյսը, նա է տարերքը... նա, նա և միշտ նա...

Եւ եթէ նա է այդ «ամեն ինչը», ի՞նչպէս դու անցորդ ձգտում ես նրան:

Ձգտում է նրան. և առանց նրան ընդ միշտ կորած է: Եւ եղաւ վայրկեան, որ նա մօտեցաւ չքնադ էակին... ուժաթափ ընկաւ ծնկների վրայ, ձեռքը տարածեց և պաղատագին հայեացք նետելով, հայցեց մի ժպիտ... ժպիտ շրթներից... նա անկարող էր... մահուան քրտինքը պատել է ճակտին, դէմքը գունատուել, դողահար շրթամբ նա շնչում էր:

«Բաւ է, զթա ինձ»:

Դիցունին ժպտուն, դարձաւ դէպի նա... յանկարծ ժպիտը սառեց շրթներին... աչքերի առաջ երևան եկաւ մարդկային սիրտը հիւծուած, տանջուած, թշուառ անցորդի այրական դէմքը խեղաթիւրւել էր...

Երկնք, աւազուտ անծայր ուղիից ջլատւել էր նա, քաղցն ու ծարաւը մաշել էր նրան... նա մոռացել էր իր թշուառ հսը և նուիրւել էր իր իդէալին:

Դիցունին չոգեց... և վարդ շրթունքը նա մօտեցրեց թշուառ անցորդի դալուկ շրթներին:

Աւաղ ով հէզ մարդ:

Դառն հոգևարքի մէջ է գտնուում, բայց գունատ դէմքը, մարած աչքերը, արտայայտում են և վիշտ և հրամայք:

Նա երջանիկ է:

Անողորմ մահը իր դաժան դէմքով չի կարող սարսափ ազդել անցորդին... չի կարող խլել երջանկութեան այն անգործ ժպիտը, որ ըմբռնում են միայն երկուսը, անցորդը և նա:

Դողդոջուն կերպով թոյլ թևին յենած նա բարձրացրեց ծանրացած գլուխն դէպի փրկիչը... դալուկ շրթունքը կամեցան քաղել վաղուց սպասուած միակ համբոյրը. շնչեց քաղցրաբոյր և անմահ շունչը, արբեց նրանով... բայց...

Համբոյրը չը քաղեց... երեւաց դանդաղ, գլուխը ուժգին ընկաւ աւազուտ ուղիի վրայ, որտեղ դիցունու չքնադ ոտքերը հետք էին թողել... և...

Ստաւ հրճուանքից

Խաղաղ ժպիտը լուսաւորում էր անցորդի գունատ, ջղաձիգ դէմքը:

Եւ այդ դէմքի մօտ թախիծ էր պատել այն պայծառ դէմքին. դառն կաթիլներն չքնադ աչքերից կաթկաթում էին մեռածի դէմքին:

Եւ իւրաքանչիւր կաթիլը, նրա սառած երեսին նոր լոյս էր սփռում...

Անցորդի հոգին էր դա սաւառնում նրանցից բարձր և ցնծում ուժգին:

Երկնք, շատ երկար, երկու էակներն նոյն դիրքումն էին աւազուտ, անծայր ուղիի վրայ:

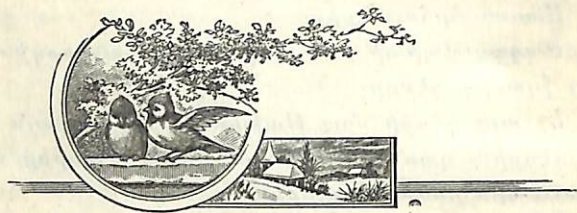
Արևն իր կիզիչ ճառագայթներով, անձրևն իր լուռն փոթորիկներով, տարերքն ահուկի արհաւիրքներով, փայլակն ու կայծակն չըկարողացան բաժանել նրանց:

Նրանք միացել էին յաւիտեան:

Անցորդը խեց դիցունու կրճքից բարախուն
սիրար...

Երջանիկ է նա:

1904 թ.

Մատենադարանի գրքերի համարներ
 1884 թ.

1884 թ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0372137

58.826

1115

1215